अस्मिन् प्रश्नपत्रपुस्तिकायाम् 28 प्रश्नाः [खण्ड—क (20) + खण्ड—ख (4+4)] एवं 10 पृष्ठाः सन्ति।

Roll No.
अनुक्रमाङ्कः

Code No.
कोड नं॰ **56/SS/A/S**

Set/सेट A

संस्कृतम्

(309)

Day and Date of Examination ....
(परीक्षादिवसः दिनाङ्कश्च)

Signature of Invigilators 1. ....
(निरीक्षकयोः हस्ताक्षरम्)

2. ....

सामान्य अनुदेशाः —

1. परीक्षार्थी प्रश्नपत्रपुस्तिकायाः प्रथमपृष्ठे स्व-अनुक्रमाङ्कम् अवश्यं लिखतु।
2. निरीक्ष्यतां यत् प्रश्नपत्रस्य पृष्ठसंख्या प्रश्नानां संख्या च प्रथमपृष्ठस्य शीर्षे मुद्रितसंख्यानुसारमेव अस्ति। प्रश्नाः क्रमानुसारं सन्ति न वा इत्यपि निरीक्षणीयम्।
3. उत्तरपुस्तिकायां परिचयचिह्नम् अथवा कुत्रापि निर्दिष्टस्थानेतरस्थलेषु अनुक्रमाङ्कलेखनं सर्वथा वर्जितम् अस्ति।
4. स्व-उत्तरपुस्तिकायां प्रश्नपत्रस्य कोड संख्या 56/SS/A/S, सेट A अवश्यमेव लेखनीया।

संस्कृतम्

(309)

समयः —होरात्रयम्] [पूर्णाङ्काः —100

निर्देशाः — (i) अस्मिन् प्रश्नपत्रे **द्वौ** खण्डौ स्तः। खण्ड—क (केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः), खण्ड—ख (वैकल्पिक–I एवं वैकल्पिक–II) स्तः।

(ii) खण्ड—क अनिवार्यः। अस्मिन् खण्डे 20 प्रश्नाः सन्ति।

(iii) खण्ड—ख **एकः** एव वैकल्पिकः समाधेयः।

(iv) खण्ड—क कृते *85* अङ्काः, खण्ड—ख संस्कृतं संस्कृतिश्च अथवा प्रयोजनमूलकसंस्कृतम् इति वैकल्पिकयोः केवलम् एकः एव वैकल्पिकः समाधेयः। अस्य कृते *15* अङ्काः निर्धारिताः।

खण्ड—क

केन्द्रिकः पाठ्यक्रमः

1. अधोलिखितेषु कस्यचिद**ेकस्य** पाठस्य सारं षड्वाक्येषु लिखत— 6

(क) काले फलति सौभाग्यम्

(ख) राजते खलु कन्याकुमारी

(ग) पर्यावरणस्य संरक्षणम्

2. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत— 1×4=4

तस्मिन् समये राक्षसः समागत्य प्रसन्नवदनं पुरुषं दृष्ट्वा विस्मितास्यं वदति, ''भो महासत्त्व, अत्र शिलायां प्रतिदिनं यः उपविशति स मदागमनात् पूर्वमेव म्रियते। त्वं पुनः महाधैर्यसम्पन्नः प्रसन्नवदनः दृश्यसे। यस्य मरणकालः समायातः तस्येन्द्रियाणि ग्लानिं प्राप्नुवन्ति। त्वं पुनरधिकां कान्तिं प्राप्य प्रहससि।''

प्रश्नाः —

(क) राक्षसः कीदृशं पुरुषं दृष्ट्वा विस्मितः?

(ख) राक्षसस्य आगमनात् पूर्वमेव पुरुषस्य किं भवति?

(ग) वध्यशिलायामुपविष्टः पुरुषः कीदृशः आसीत्?

(घ) कस्य इन्द्रियाणि ग्लानिं प्राप्नुवन्ति?

3. अधोलिखितानां प्रश्नानाम् उचितमुत्तरं चित्वा लिखत— 1×4=4

(क) कन्याकुमार्या कः हतः? (महिषासुरः / बाणासुरः)

(ख) गुरुजनानां कथं विधानि चरितानि शिष्येण उपास्यानि? (सुचरितानि / दुश्चरितानि)

(ग) वैज्ञानिकाः अन्तरिक्षात् कस्याः सौंदर्यं वर्णितवन्तः? (नद्याः / पृथिव्याः)

(घ) ग्रहाणां वर्णनं कस्मिन् शास्त्रे वर्तते? (धर्मशास्त्रे / ज्योतिषशास्त्रे)

4. (क) रेखाङ्कितपदमाश्रित्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत— 1×2=2

(i) विवेकानन्दस्य प्रतिमा स्मारकस्य मध्ये वर्तते।

(ii) क्रमेण एकदा ब्राह्मणस्य वारः समायातः।

(ख) प्रश्नान् उत्तरत— 1×2=2

(i) शल्यचिकित्सकैः व्रणसीवनार्थं किं युज्यते?

(ii) कः प्रकाशस्य वेगं वर्णितवान्?

5. एतत् कथनं कः कं प्रति कथयति? 2

(क) भोः पुत्राः, युष्माभिः नानादेशान् पर्यटद्भिः किं विचित्रं दृष्टम्?

(ख) साधवः परदुःखेन दुःखिताः भवन्ति।

6. अधोलिखितपद्यांशद्वयं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत— 2+2=4

(क) अस्त्युत्तरस्यां दिशि देवतात्मा, हिमालयो नाम नगाधिराजः।
पूर्वापरौ तोयनिधीवगाह्य स्थितः, पृथिव्या इव मानदण्डः॥

प्रश्नौ—

(i) हिमालयः कस्यां दिशायां स्थितोऽस्ति?

(ii) हिमालयः कस्या मानदण्ड इव स्थितः अस्ति?

(ख) तृणानि भूमिरुदकं वाक् चतुर्थी च सूनृता।
एतान्यपि सतां गेहे नोच्छिद्यन्ते कदाचन॥

प्रश्नौ—

(i) सज्जनाः अतिथीनां मानं केन वचसा कुर्वन्ति?

(ii) सतां गेहे कति वस्तूनि नोच्छिद्यन्ते?

7. अधोलिखितयोः अन्वयद्वयोः रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत— 2

(क) सन्तोषामृततृप्तानां यत् सुखं शान्तचेतसाम्।
कुतस्तद् धनलुब्धानामितश्चेतश्च धावताम्॥

अन्वयः —

सन्तोषामृततृप्तानां, शान्तचेतसाम्, यत् ________ *(i)* तत् इतः च इतः च ________ *(ii)* धनलुब्धानां कुतः।

(ख) नित्यं स्नेहार्द्रशिरसः, शिरः शूलं न जायते।
न खालित्यं न पालित्यं न केशाः प्रपतन्ति च॥

अन्वयः —

स्नेहार्द्रशिरसः, नित्यं शिरः शूलं, न ________ *(i)* न खालित्यं, न ________ *(ii)* न च, केशाः, प्रपतन्ति।

8. अधोलिखितपद्यांशद्वयस्य भावार्थयोः रिक्तस्थानानि पूरयत— 2

(क) विभवे सति किं प्रशस्तमौदार्यम्?

भावार्थः —

विभवे सति औदार्यम् _____ ।

(ख) प्रवान्ति वाताः समुदीर्णवेगाः।

भावार्थः —

वर्षाकाले वाताः कथं प्रवान्ति _____ ।

9. पद्यांशं 'अ' स्तम्भात् 'ब' स्तम्भेन सह मेलयत— 2

	स्तम्भ—अ		**स्तम्भ—ब**
(i)	तृणानि भूमिरुदकं	(क)	उभयं नाशयेदिदम्
(ii)	अपूजितं तु तद् भुक्तम्	(ख)	अश्वाः वहन्ति मे रथम्
(iii)	अनेकसुषिरं वाद्यम्	(ग)	वाक् चतुर्थी च सूनृता
(iv)	नित्यं रथेन गच्छामि	(घ)	कान्तं च ऋषिसंज्ञितम्

10. 'हृदय-परिवर्तनम्' इति नाटकस्य सारांशः षड्वाक्येषु लिखत। सहायतायैः बिन्दवः दत्ताः — 6

बिन्दवः

अंगुलिमालकः, लुण्ठकः, नवनवतिः, अंगुलीनां माला धारयति, शतांगुलीनाम्, धारयितुम् एकदा बुद्धम्, आहूय, मालायां शतमा अंगुली हास्य अयाचत्, बुद्ध, त्वं कदा विरतः, प्राणिवधं त्यज, अहिंसा परमो धर्मः।

11. (क) अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत— 1+1=2

(सहसा वंशीध्वनिः गुंजति)

सर्वे यक्षाः : कुतोऽस्मिन् घोरे विपिने संगीतकम्? कोऽयं वंशीवादकः? एत, एत पश्यामः। ध्वनिम् अनुसरन्तो यामः।

प्रथमः : तर्कयामि, नाति दूरे कश्चन मुरलीं वादयति।

द्वितीयः : अहो, ज्ञायतेऽधुना यत्रैता गावो विचरन्ति, तत्समीपे एव तेन मुरलीवादकेन भवितव्यम्।

तृतीयः : पश्यत पश्यत, वटतरुतले निषण्णः कश्चिद् युवा वंशीं ध्वनति। तमुपसर्पामः।

प्रश्नौ—

(i) यक्षाः सहसा कस्य ध्वनिम् आशृण्वन्?

(ii) युवा वंशीं कुत्र ध्वनति स्म?

(ख) अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रश्नान् उत्तरत— 1+1=2

विस्तीर्णलोहितमुखः परिवृत्तनेत्रो
भग्नांस कण्ठ कटिजानु करोरुजंघः।
विच्छिन्न हारपतिताङ्गदलम्बसूत्रो।
वज्रप्रभग्नशिखरः पतितो यथाद्रिः॥

प्रश्नौ—

(i) विस्तीर्णलोहितमुखः कः आसीत्?

(ii) कंसस्य शरीरं किमिव पतितं जातम्?

12. अधोलिखितं गद्यांशं पद्यांशं च पठित्वा उभयोः प्रदत्त-प्रश्नान् उत्तरत—

(क) **गद्यांशः**

बौद्धधर्मस्य प्रवर्त्तकः गौतमाख्यः कश्चित् क्षत्रियकुमार आसीत्। सः बाल्यादेव वीतराग आसीत्। वीतस्पृहं पुत्रमवलोक्य पितुर्मनसि महती चिन्ता अजायत। पुत्रे भोगाकाङ्क्षायाः उत्पादनाय निखिलोऽपि पितुः प्रयत्नो निष्फलो बभूव। गौतमः कदाचित् निशीथे सुप्तेषु जनेषु निःशब्दे च राजकुले गृहत्यागमकरोत्।

प्रश्नाः —

(i) अस्य गद्यांशस्य शीर्षकं लिखत। 1

(ii) गौतम परिचयः, तस्य गृहत्यागानन्तरम् आचरितं च लिख्यताम्। 2

(iii) गौतमः कदा कथं च गृहत्यागम् अकरोत्? 2

(ख) **पद्यांशः**

पुस्तकस्था तु या विद्या परहस्तगतं धनम्।
कार्यकाले समापन्ने न सा विद्या न तद्धनम्॥

प्रश्नाः —

(i) अस्य श्लोकस्य शीर्षकं लिखत। 1

(ii) कीदृशी विद्या विद्या न भवति? 2

(iii) कीदृशं धनं धनं न भवति? 2

13. मञ्जूषापदसहायतया 'प्रातःकालः' इति विषयमधिकृत्य दशवाक्यानि लिखत— 1×10=10

मञ्जूषा
सूर्यः, खगाः, कलरवं, जनाः उत्थाय, भ्रमणाय, विद्यार्थिनः, विद्यालयं, मार्गेषु, जनाः, स्व-स्वकार्ये, वृद्धाः, स्त्रियः, उद्यमिनः उद्योगं।

14. भवान् विनीतः। भवतां विद्यालये पेयजलस्य अभावः अस्ति। तदर्थं विद्यालयस्य प्राचार्यं प्रति पत्रं लिखत। 6

15. भवान् रोगग्रस्तः अस्ति। अतः चिकित्सकस्य समीपं गत्वा कथं संवादं करिष्यति? तदर्थं चत्वारि संवाद-वाक्यानि लिखत। 1×4=4

16. रेखाङ्कितपदे सन्धिच्छेदं कुरुत— 1

(क) तं स गोमायुरालोक्य स्नेहादागतसम्भ्रमम्।

(ख) जयेत् कदर्यं दानेन जयेत् सत्येन चानृतम्।

17. (क) को हन्ति करिणां कुलम्?

अत्र रेखाङ्कितपदे का विभक्तिः? किं च मूलपदम्? 2

(ख) यथानिर्दिष्टं कुरुत— 2

बाणासुरः कस्य पुत्रः आसीत्? स जनान् अरक्षत्।

रेखाङ्कितपदद्वयं लट् लकारे परिवर्त्य लिखत।

(ग) यथानिर्दिष्टं वाच्य-परिवर्तनं कुरुत— 1

बलरामेण मुष्टिकः हन्यते। (कर्तृवाच्ये)

अथवा

राज्ञा लब्धदत्ताय फलं दीयते। (कर्तृवाच्ये)

18. समुचितपदनिर्माणं कृत्वा रिक्तस्थानं पूरयत— 1×5=5

(क) पृथिव्यां सर्वे _____ क्षेमाय भवन्तु। (पादप + उचित विभक्तिः)

(ख) रजकः _____ वस्त्राणि क्षालयति। (नदी + उचित विभक्तिः)

(ग) पिता पुत्रीं पाठशालम् _____ । (नी + लट् लकारः)

(घ) एकोऽपि वृक्षः राजाज्ञां विना _____ न शक्यते। (छिद् + तुमुन्)

(ङ) किराताः छायां _____ गच्छन्ति। (नि + सेव् + ल्यप्)

19. रेखाङ्कितपदस्य विग्रहं कृत्वा लिखत— 1×2=2

(क) न चास्यं कण्ठशोषः।

(ख) निद्रालाभः सुखं च स्यात्।

20. अधोलिखितवाक्ये **एकम्** अव्ययम् **एकम्** उपसर्गं च चित्वा लिखत— 2

(क) भवन्तः कुत्र गच्छन्ति?

(ख) पर्यावरणस्य संरक्षणं करणीयम्।

खण्ड—ख

वैकल्पिक–I

(संस्कृतं संस्कृतिश्च)

21. अधोलिखितकाव्यानां तेषां लेखकैः सह मेलनं कृत्वा लिखत— 2

	अ		ब
(i)	जानकीजीवनम्	(क)	रेवाप्रसाद-द्विवेदी
(ii)	उत्तरसीताचरितम्	(ख)	राजेन्द्र-मिश्रः
(iii)	मेनकाविश्वामित्रम्	(ग)	डॉ० रामकरण-शर्मा
(iv)	रयीशः	(घ)	हरिनारायण-दीक्षितः

22. अधोलिखितप्रश्नान् उत्तरत—

(क) अधोलिखितसंख्यानां कृते संस्कृतपदानि लिखत— 2

10^3, 10^4, 10^7, 10^{10}

(ख) शून्यस्य अवधारणा सर्वप्रथमं कुत्र प्राप्यते? तस्य संकेतः कस्मिन् ग्रंथे प्राप्यते? 2

(ग) संस्कृतवाङ्मये श्रीपतिः नामकस्य प्रसिद्ध-गणितज्ञस्य ग्रंथनाम लिखत। 2

(घ) भावमिश्रेण विरचिते 'भावप्रकाशः' इति नामके ग्रंथे कस्याः चिकित्सायाः वर्णनं विद्यते? 1

23. संस्कृतस्य लौकिकं रूपं कस्मात् ग्रन्थात् प्रारभते? 2

24. (क) भारतीय-संस्कृतौ शरीरम् अतिरिच्य कस्य सत्ता स्वीक्रियते? 1

(ख) चत्वारः वर्णाः केन नाम्ना ज्ञायन्ते? 2

(ग) संस्काराः कति संख्याकाः भवन्ति? 1

वैकल्पिक–II

(प्रयोजनमूलकसंस्कृतम्)

21. (क) संस्कृतभाषायां निर्मितस्य प्रथमचलचित्रस्य नाम किमस्ति?

(ख) संचारमाध्यमः कः कथ्यते?

(ग) संस्कृते वार्त्ताप्रसारस्य अवसानं किं कथयित्वा उद्घोष्यते?

(घ) आकाशवाणीभवने अनेके सम्पादकाः कुत्र उपविशन्ति? 1×4=4

22. अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत— 1×4=4

(क) वैदिकशब्दानां ज्ञानं _____ इति वैदिककोशेन एव भवति।

(ख) भौतिक रसायनं, रत्नविज्ञानादीनि _____ कोशे सन्ति।

(ग) सेनायां _____ संस्कृतस्नातकः नियुज्यते।

(घ) आदि शंकराचार्यः इति _____ दूरदर्शने प्रसारितम्।

23. त्रैमासिकी पत्रिका का भवति? एकस्याः त्रैमासिकपत्रिकायाः नामोल्लेखं कुरुत। 2

24. (क) पत्रपत्रिकासु केषां संयोजनेन पत्रिकायाः मनोरंजकता वर्द्धते? 1

(ख) आकर्षकस्य शीर्षकस्य का उपयोगिता? 1

(ग) पत्रपत्रिकाणां प्रकाशनाय केषां नियमानां पालनं सम्पादकैः कर्त्तव्यम्? 1

(घ) त्रुटिशोधने प्रयुक्तम् अधोलिखित-चिह्नद्वयं तयोः अभिप्रायेण सह मेलयत— 2

	अ		ब
(i)	(-)	(क)	नवीना पंक्तिः
(ii)	(N/L)	(ख)	योजक-चिह्नम्

★ ★ ★